

ИНСТИТУТ ЗА УСТОЙЧИВ
ПРЕХОД И РАЗВИТИЕ

СТАНОВИЩЕ

На Управителния съвет на Института за устойчив преход и развитие

по

Териториални планове за справедлив преход

Механизмът за справедлив преход (МСП), като част от Европейския зелен пакт беше създаден с цел при прехода към неутрална по отношение на климата икономика да не бъдат изоставени нито един човек и нито един регион. Чрез него се предоставя целева подкрепа за мобилизирането на около 55 млрд. евро за периода 2021—2027 г. в най-засегнатите региони, като целта е да се смекчи социално-икономическото въздействие на прехода.

Трябва да се има предвид, че войната в Украйна постави целият европейски енергиен сектор пред нова криза и драматичен недостиг на енергийни ресурси, висока несигурност на доставките и постоянно нарастващи цени, които е вече невъзможно да бъдат компенсирани с бюджетни средства. Тази ситуация трябва да се вземе предвид при всички обсъждания на реформи, свързани с енергетиката, включително и на ТПСП.

Приетите твърде амбициозни цели за енергиен преход в рамките на периода до 2030 и с отчитане на тежкото влияние на войната в Украйна върху енергийния сектор налага разработването на много по-ясна и реалистична програма за изграждане на заместващи мощности. Целта за годишни намаления на емисиите от електроенергийния сектор (централи на въглища) на страната, която определя до 2026 г. намаленията да достигат общо 40% намаление на емисиите в сравнение с базовата 2019 г. следва да бъде преразгледана, като се промени базовата година с 2022, в която е приет базовия План за възстановяване и развитие за България. Тази промяна отчита вече предприетите стъпки на редица страни за възобновяване на производството от въглища в един краткосрочен план.

Целите на един социално справедлив преход, както и мерките, финансирани по европейски и национални публични програми, следва да съдействат за провеждане на политики и прилагане на мерки за технологична адаптация на индустриалните производства в засегнатите региони, основана на равнопоставен достъп до най-високите

Ministry of Education
and Science

REPUBLIC OF BULGARIA
Ministry of Energy

КНСБ

КОНФЕДЕРАЦИЯ НА ТРУДА
ПОДКРЕПА

BULGARIAN
INDUSTRIAL
ASSOCIATION
Union of the Bulgarian Business

BULGARIAN
INDUSTRIAL CAPITAL
ASSOCIATION

ИНСТИТУТ ЗА УСТОЙЧИВ ПРЕХОД И РАЗВИТИЕ

постижения на науката и най-добрите внедрени технологии, насърчаване на благоприятна среда за инвестиции, в т.ч. и подобряване на инфраструктурата и услугите с цел привличане на инвеститори. Общите цели могат да се постигнат чрез планиране на въздействието на механизма за справедлив преход върху адаптацията на работната среда в съществуващи предприятия; създаването на нови работни места; развитието на градската среда и осигуряване на синергия между разполагаемите финансови инструменти в периода до 2030 година.

Представените за обсъждане планове за областите Стара Загора, Кюстендил и Перник отразяват изготвените със съдействието на консултанта ПрайсУотърхаузКупърс анализи на въздействието от затваряне на мощности, като са развити в три стълба: 1) диверсификация на местната икономика, 2) заетост и качество на живот и 3) подкрепа за климатична неутралност.

Плановите отразяват интересите на засегнатите страни чрез разработване на планове, политики и реформи, които да укрепят институциите и да мобилизират инвестиции, необходими за: 1) декарбонизацията на регионалните икономики и секторите с висока въглеродна интензивност и 2) подкрепа на засегнатите хора след промяна на работните им места.

Според нас основна слабост на представените за обсъждане планове е липсата на конкретика за постигане на основни цели за 1) въвеждане на всеобхватни мерки за недопускане на демографска криза в засегнатите региони; 2) запазване и подобряване на условията за трудова заетост; 3) постепенна индустриална преориентация в засегнатите региони; 4) осигуряване на подкрепа за образователни и научни програми, насочени към развитието в засегнатите региони. Не става ясен и механизма за взаимодействие и управление на проектите и финансовите средства.

Препоръки и предложения:

1. Да се създаде механизъм за взаимодействие и ясни договорености за участие на партньорите в подготовката, изпълнението, мониторинга и оценката на териториалния план за справедлив преход. Считаме, че „Централно координационно звено“ към МС с участието на социалните партньори може да бъде водещата структура за координация при управление на средствата от ФСП.

ИНСТИТУТ ЗА УСТОЙЧИВ ПРЕХОД И РАЗВИТИЕ

2. За реализация на справедливия преход, от изключителна важност е да се търси синергия и допълняемост, при разработването на различни стратегически и планови документи, свързани с прехода към климатично неутрална икономика и преодоляване на последиците от повишаване на цените на енергийните ресурси. Въпреки че много от другите действащи програми са изброени в ТПСП, отсъства ясна връзка с предложените насоки и тези други програми. Тази част би трябвало да се развие и уточни, като се обоснове как всяка от предложените дейности ще подпомогне привличането на инвестиции – чрез обучение, изграждане на инфраструктура, държавна помощ и други.
3. В голяма част от посочените пилотни проекти е необходимо развитие и патентоване на конкретни научни идеи. Поради това е важно необходимостта от подкрепа на научно-приложните разработки в специфични области, като създаване на разходо-ефективни иновационни решения, да бъде много по ясно регламентирана и насърчена.

Подчертаваме, че Институтът за устойчив преход и развитие, към Тракийския университет има потенциала и подходящото регионално разположение за канализиране на значителни научно-приложни разработки.

Благодарение на сътрудничество между индустрия и наука беше разработен големия водороден проект bLion и Става Загора влезе в платформата на водородните долини, като един от 6-те Европейски мега-проекта в инициативата Lighthouse project. Институтът е активен участник при развитие на специализацията на България в ретро-фитинг „горивна клетка/батерия“ на различни видове транспортни средства, което е иновативна технология и ще даде импулс в развитието на други сектори, които ще носят по-висока добавена стойност за икономиката на страната.

Въз основа на горното изразяваме позицията, че Институтът трябва да бъде отделно финансиран от ТПСП, за да може той да изпълни пълноценно функцията си на двигател на регионалния преход. Освен за научно-приложни дейности, институтът може да реализира задачи по инвестиционно популяризиране на регионит, включително чрез професионални презентации, международни

Ministry of Education
and Science

REPUBLIC OF BULGARIA
Ministry of Energy

КНСБ

КОНФЕДЕРАЦИЯ НА ТРУДА
ПОДКРЕПА

BULGARIAN
INDUSTRIAL
ASSOCIATION
Union of the Bulgarian Business

BULGARIAN
INDUSTRIAL CAPITAL
ASSOCIATION

ИНСТИТУТ ЗА УСТОЙЧИВ ПРЕХОД И РАЗВИТИЕ

представяния на конференции и панаири, срещи с инвеститори, роудшоу и други, но ТПСР би трябвало да отдели адекватен ресурс за такива дейности. Така трите региона, а и страната, ще се сдобият с важен център, който осигурява придвижването на прехода по оптимален и съобразен с потенциала на всеки регион път.

4. В основата на индустриалния преход са големите индустриални предприятия, които предлагат възможности за развитие на индустриални зони, заедно с разнообразни съпътстващи дейности, а именно на технологични центрове, бизнес инкубатори, научно акредитирани лаборатории за анализ и сертифициране на материали и продукти, логистична база и др. Важно значение за гарантиране на плавно преход и създаването на държавно дружество „Конверсия на въглищни региони“. Тази организация следва да осигури необходимия капацитет (човешки и финансов) за решаване на комплексните задачи по рекултивация на терените, тяхната подготовка за нуждите на бъдещо индустриално развитие и запазване на квалифицираната работна ръка в региона. Първостепенна задача на организацията е целевата рекултивация на освободени терени и оперативното поддържане на инфраструктурата с тях, което следва да се реализира основно с прехвърляне на техника и персонал от мините по чл.123 от КТ, както и чрез осигурено финансиране, както от натрупани фондове от концесионерите, така и чрез допълнителни финансови средства, поради липсата на достатъчно натрупани фондове. Предприятието ще има и задачата и възможността на подготвя терени за нови индустриални дейности по заявка на Държавата, която осъществява комуникацията с новите инвеститори. По този начин няма да се допусне „разпарчетостване“ на активите, особено за комплекса Марица изток, а да се запази целостта на ресурсите за устойчиво и балансирано развитие.
5. Необходим е значително по-силен акцент върху анализа и развитието на човешките ресурси. Необходимо е ясно да се планират действията за подробно картографиране и анализ на въздействието, което преходът ще окаже върху заетостта и уменията в различните региони и сектори, включително върху подизпълнителите по веригата на договорните връзки. Важно е в този процес да се включат не само работещите във въглищния сектор, но и техните семейства –

Ministry of Education
and Science

REPUBLIC OF BULGARIA
Ministry of Energy

КНСБ

КОНФЕДЕРАЦИЯ НА ТРУДА
ПОДКРЕПА

BULGARIAN
INDUSTRIAL
ASSOCIATION
Union of the Bulgarian Business

BULGARIAN
INDUSTRIAL CAPITAL
ASSOCIATION

ИНСТИТУТ ЗА УСТОЙЧИВ ПРЕХОД И РАЗВИТИЕ

перспективи за работа, образование, обучение, лично развитие, интерес към конкретни сектори, предприемачество.

Предложението в ТПСР за насочване на тази задача към „междурегионални центрове за професионално обучение и образование“ не е обосновано и по-скоро ще доведе до формалното ѝ приложение от организации без необходимия капацитет и ресурси. Нямаме нужда от създаването на нови ЦПО, при условие, че сега съществуващите над 900 категорично не допринасят за професионалното развитие на трудовите ресурси. Считаме, че по-скоро е необходимо пререгистрация и ново лицензиране на ЦПО, свързани с работодателятски организации, синдикални организации и учебни заведения.

Действията по картографиране на уменията ще постигнат напълно своите цели единствено под прякото ръководство на синдикалните и работодателските организации, които чрез своите структури в предприятията могат да извършат тази огромна дейност.

6. Да се заяви приоритетът на въглищните региони при реализация на проекти за индустриални зони, изграждане на пилотни инсталации, нови ВЕИ мощности и нови производствени комплекси, когато такива се предлагат в рамките на ПВУ, като за това се предвидят допълнителни средства по ТПСР за подпомагане на инвестициите, особено когато проектите се реализират на терени на мините и на ТЕЦ-те. Подкрепяме идеята за преход, основан на съществуващите активи, който е насочен именно към максимално съхраняване на богатите активи на въглищния регион. Предлагаме този подход да се опише по-подробно, както и в ТПСР да се предвиди цялостна оценка на активите на региона. Тази оценка следва да се извърши паралелно с картирането на уменията и личните планове на работещите и техните семейства в засегнатите региони. Предлагаме в ТПСР да се добави и следния текст: „ФСР ще осигури ресурс за подробна оценка и описание на материалните и нематериалните активи на региона. Тази оценка следва да се извърши паралелно с картирането на уменията и очакванията на работещите във въглищния регион и техните семейства. Оценката трябва да включи описание на транспортната инфраструктура, електропреносната и друга енергийна инфраструктура, сградния фонд, земята, техният статут и други аспекти, които да залегнат в основата на бъдещото интегрирано планиране на развитието на региона.“

Ministry of Education
and Science

REPUBLIC OF BULGARIA
Ministry of Energy

НКСР

КОНФЕДЕРАЦИЯ НА ТРУДА
ПОДКРЕПА

BULGARIAN
INDUSTRIAL
ASSOCIATION
Union of the Bulgarian Business

BULGARIAN
INDUSTRIAL CAPITAL
ASSOCIATION

ИНСТИТУТ ЗА УСТОЙЧИВ ПРЕХОД И РАЗВИТИЕ

7. Препоръчваме да се обърне специално внимание върху проектни инициативи, които имат потенциала да изградят основата на мощни индустриални предприятия във въглищните региони и да осигурят плавен индустриален преход.

За това е необходимо още на този етап ТПСР да съдържат индикативни бюджети, целеви бенефициенти и индикатори за успех за инициативи като:

- програми за насърчаване на предприемачество и старт-ъп екосистема;
 - мерки за изграждането на капацитет в общинските администрации за планиране и управление на проекти, свързани с градската среда;
 - програми за подкрепа на местните стопани и развитие на биоземеделие и производство на храни;
 - изграждане на центрове за обучение и преквалификация за подобряване на конкурентоспособността;
 - програми за насърчаване на внедряването на нови енергийно-ефективни и ресурсно-ефективни технологии за използване в производствените процеси и в градската среда;
 - програми за насърчаване на производството на енергия от възобновяеми източници в производствените процеси и в градската среда;
 - програми за внедряване на дигитални решения за управление на енергийното потребление.
8. Считаме, че значителен потенциал и сериозен интерес има в посока в изграждане на заводи за инвертори, термопомпи, центрове за данни, зарядни станции, електролизьори или други компоненти на водородната индустрия, тогава би било подкрепата да се насочи към тези възможни инвестиции, обвързано с осъществяването на конкретни програми. Например:
- Пилотно енергийно обновяване на сградите в конкретен район, включително в Гълъбово, Раднево и Бобов дол, в модерни технологии – термопомпи, соларно отопление, сезонно съхранение на енергия, PV + батерии, съвременна вентилация и други. По този начин ще се постигнат няколко ефекта: (а) по-добри условия на живот; (б) задържане на работниците; (в) създаване на нова модерна индустрия в сферата на жилищното обновяване, сектор, който в следващите 20 години ще

Ministry of Education
and Science

REPUBLIC OF BULGARIA
Ministry of Energy

КНСБ

КОНФЕДЕРАЦИЯ НА ТРУДА
ПОДКРЕПА

BULGARIAN
INDUSTRIAL
ASSOCIATION
Union of the Bulgarian Business

BULGARIAN
INDUSTRIAL CAPITAL
ASSOCIATION

ИНСТИТУТ ЗА УСТОЙЧИВ ПРЕХОД И РАЗВИТИЕ

реализира значителен оборот; (г) принос към изграждане на нисковъглеродния индустриален клъстер; (д) намаляване на енергийното потребление, въглеродните емисии и разходите за енергия.

- Пилотни тестови проекти за съхранение на енергия (освен литиево-йонни батерии): механично съхранение, термално съхранение, съхранение със съгъстен въздух и други
- Пилотни тестове с водородни инсталации и приложения в транспорт и индустрия.
- Предоставяне на парцели, административна подкрепа, инфраструктура и данъчни облекчения, за изграждане на производствени мощности в приоритетни нисковъглеродни индустрии, включително за инвертори и други компоненти за соларната индустрия, електролизатори, зареждащи станции за електромобили, водородни клетки, електромобили и компоненти за тях, електрически велосипеди, включително и изследване на технологиите за улавяне и съхранение на въглерод.

9. Слабост на разработените планове във връзка с Механизма за справедлив преход е отсъствието на мерки за проучване и прилагане на технологиите за улавяне, съхранение и утилизация на CO₂. Фокусирането върху намаляването на емисиите от електроцентралите на въглища единствено чрез тяхното спиране е твърде ограничен подход, който не отчита както текущата енергийна криза, но и ограничава възможностите за постигане на същите цели, при запазване на националните енергийни източници. Тази слабост следва да се преразгледа в контекста на REpower EU и да бъде развит подход с формулиране и одобрение на нов модел на работа на ТЕЦ-овете с оперативни задачи през зимните периоди, но и като постоянен стратегически резерв. Посочването на необходимостта от проучвания и реализация на технологиите за улавяне, съхранение и утилизация на CO₂ в ТПСЦ, макар и без финансиране за тях, че даде основание регионални клъстери да кандидатстват за финансиране по програми, които допускат такива дейности – например ЕИБ и програма Джаспърс, стълб 2.

10. Подкрепяме идеята за финансиране на дейности „за подпомагане на интегрираното използване на зелен водород“. Смятаме че тази част от ПСП трябва да се развие допълнително и да се уточнят типа инвестиции, които могат да се

Ministry of Education
and Science

REPUBLIC OF BULGARIA
Ministry of Energy

КНСБ

КОНФЕДЕРАЦИЯ НА ТРУДА
ПОДКРЕПА

BULGARIAN
INDUSTRIAL
ASSOCIATION
Union of the Bulgarian Business

BULGARIAN
INDUSTRIAL CAPITAL
ASSOCIATION

ИНСТИТУТ ЗА УСТОЙЧИВ ПРЕХОД И РАЗВИТИЕ

очакват в резултат на производството на зелен водород, включително в производство на компоненти за водородната индустрия. Смятаме, че трябва ясно да се заяви, че основната роля на зеления водород ще бъде да привлече инвестиции в декарбонизиращи се индустрии. Очакваме по-подробно описание на знанията и уменията, които трябва да се развият в региона, за да стане той по-привлекателен за инвестиции във въглеродната икономика.

11. За реализация на останалите изброени водещи проекти - изграждане на завод за батерии и мащабно строителство на ВЕИ, следва да се демонстрира много по-висока степен на готовност за реализация, а не само визия:

- фокусирането върху завод за батерии носи значителен риск, защото подпомагането на индустриалното развитие трябва да се обвърже с инвеститорски интерес. Ако съществува сериозен инвеститорски интерес за изграждане на завод за батерии, би имало смисъл този интерес да се насърчи и инвестицията да се подкрепи, но при кратките срокове до 2026 година, съществуването на такъв интерес вече трябва да е видимо;
- развитието на ВЕИ производствени мощности не трябва да бъде ограничено само до развитие на фотоволтаични централи, а да се подкрепи диверсификация на генериращия микс, както на местно, така и на национално ниво. Към момента фотоволтаичните централи имат най-кратък срок за подготовка и реализация, което ги прави предпочитани от частните инвеститори, но бурното развитие на този тип мощности ще доведе до значителни системни, но и пазарни проблеми.

Общата ни препоръка е инвестиционните проекти да бъдат реализирани предимно на конкурентен принцип при наличието на дефиниран инвеститорски интерес и ангажираност, при което се гарантира дългосрочната реализация и устойчивост на инвестицията.

12. Важна част от справедливия преход е подобряване на стандартите на живот на работниците и техните семейства. Задължителен компонент в тази дейност е жилищния и общо сградния комфорт в региона. Регионът ще има значителен шанс да задържи работещите ако на тях им бъде осигурен топлинен комфорт, ефективни жилища и работни помещения, които са максимално защитени от скоковете на енергийните цени. Тази среда може да се осигури със специална програма за модерно енергийно обновяване на сградите съобразно най-новите стандарти и технологии. Те би трябвало задължително да включват

Ministry of Education
and Science

REPUBLIC OF BULGARIA
Ministry of Energy

КНСБ

КОНФЕДЕРАЦИЯ НА ТРУДА
ПОДКРЕПА

BULGARIAN
INDUSTRIAL
ASSOCIATION
Union of the Bulgarian Business

BULGARIAN
INDUSTRIAL CAPITAL
ASSOCIATION

ИНСТИТУТ ЗА УСТОЙЧИВ ПРЕХОД И РАЗВИТИЕ

високоефективни термопомпи, централно и локално соларно отопление, сезонно съхранение на топлинна енергия. Смятаме, че подобен проект е задължително да се включи в ПСП. Така жилищният комфорт в региона ще се повиши но също ще се осигурят и нови работни места в сферата на висококачественото строителство и модернизация на сградния сектор. Логично е тези дейности да станат основна част от дейността по изграждане на въглеродно неутрален индустриален клъстер. Бихме искали да видим записана в плана подобна дейност, както за жилищни така и за обществени и бизнес сгради. Заедно с подобен проект бихме искали да видим как енергийното реновиране на сгради ще доведе до развитие на самия сектор на иновативно строителство.

С уважение,

Управителния съвет на ИУПР

Ministry of Education
and Science

REPUBLIC OF BULGARIA
Ministry of Energy

НКСБ

ПОДКРЕПА

BULGARIAN
INDUSTRIAL
ASSOCIATION
Union of the Bulgarian Business

BULGARIAN
INDUSTRIAL CAPITAL
ASSOCIATION